

STÁTNÍ DIVADLO V OSTRAVĚ

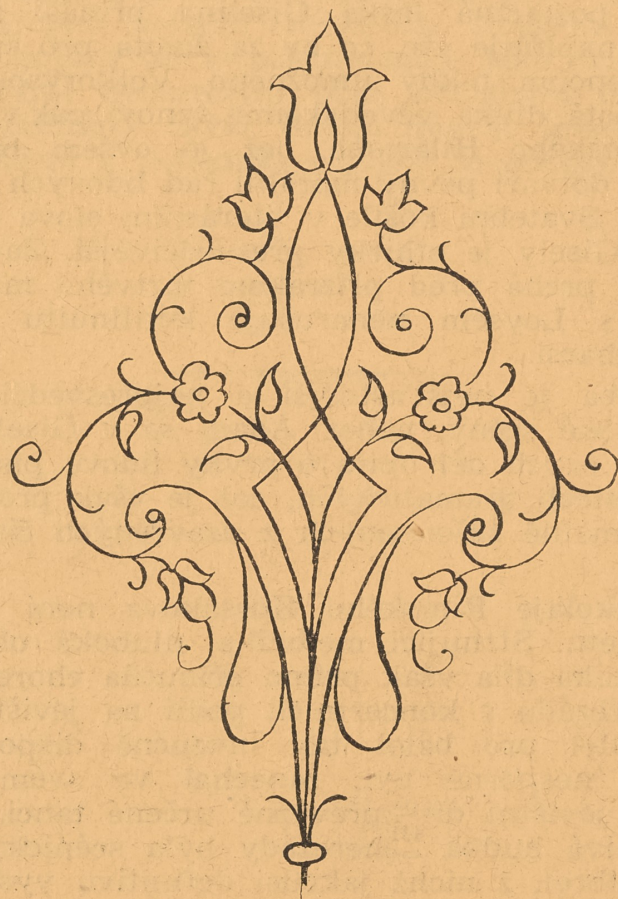
Divadlo Zdeňka Nejedlého

Ch. A. Adam:

GISELLE

N. Rimskij-Korsakov:

ŠEHEREZÁDA

Baletní soubor Státního divadla v Ostravě rozšířil svůj reportoir o dva nové balety, jež si na světových scénách vydobýly značné proslulosti: o romantickou versi Gisely Charlese Adolpha Adama a taneční inscenaci slavné symfonické suity Šeherezáda Nikolaje Rimského Korsakova.

Adamova Gisela je jedním z prvních původních baletů z údobí klasického tance. Byla komponována na libreto významného představitele doznívajícího romantismu ve Francii, Théophila Gautiera, jenž pro své dílo našel inspiraci v Heineho přebásnění lidové balady z rýnského pohraničí o Gisele, dívce nešťastně milující vévodského syna, jejíž smrt dopomůže k naplnění této lásky. Snová exposice Heineho básně nemálo lákala symbolistickou fantasii Gautierovu a dojmavá ethika balady svou zdravou sentimentalitou musela zaujmout básníka Gautierových uměleckých záměrů. Svůj poměr k sujetu Gisely vyslovil Gautier ostatně nejlépe v dopise zaslaném Heinrichu Heinemu, kde velmi podrobně líčí důvody, jež ho přiměly k napsání libreta Gisely: prostota prostředků řešících komplikovaný konflikt sociální, jejich neobyčejná básnická účinnost, neústupná touha po spravedlivém vyřešení a napravení společenské křivdy i za cenu speciální, třebaže imaginární logiky.

Českému divákovi nikoliv náhodou nabídne se srovnání Gisely s básnickou koncepcí lidových balad Erbenových. Shoda zápletek Gisely a ku příkladu Svatební košile je až detailní, odlišují se vzájemně jen v charakteristice posmrtného obcování. A pak, mrtvý milenec ve Svatební košili je naplněn démonismem, k tomu ještě negativním, kdežto posmrtná láska Giselina přináší živému milenci jakési usmíření a naplňuje vše, co by za života pro společenské přehradu nebylo milencům nikdy umožněno. Velkorysou obětí sociální kterou přináší prostá dívka vévodskému synovi, pak v pointě doplňuje potrestání intrikánského Hilariona, jež je ovšem baladicky kruté, avšak tím pádněji dotváří pevný morální řád lidových pověstí. O tyto motivy zdá se být Svatební košile v literárním slova smyslu ochuzena. Taktéž konec Gisely je ethicky přesvědčivější. Zatím co ve Svatební košili dívka prchá před přízrakem mrtvého milého, posmrtné setkání Giselino s Loysem nenarušuje kontinuitu předešlé lásky a přináší dílu katharsi.

Adamova hudba je nejšťastnější a nejpřesvědčivější tam, kde dokresluje venkovské scény, neboť Adam se v Gisele více než v kterémkoliv jiném ze svých děl opírá o prvky lidové písně. Méně účinná je hudba v místech dramatických, což je však problém všech baletních hudeb, formálně skloubených z uzavřených čísel.

Šeherezáda Nikolaje Rimského Korsakova není původně psána jako hudba k baletu. Strhující melodika, hluboká obsahovost a tanečně vděčná rytmika díla však přímo přinutila choreografy k tomu, aby přenesli Šeherezádu s koncertních podií na jeviště, zvláště uvážíme-li, že skladatel pro balet tak invenčně disponovaný. Jakým Rimskij-Korsakov nesporně byl, zanechal ve svém skladatelském odkazu jen jedno jevištní dílo převážně určené tanci, a to operu — balet Mlada. Vášnivá hudba Šeherezády byla scénicky přehodnocena řadou rozličných libret, z nichž jakousi definitivu vysloužilo si zatím libreto slavného tanečníka a choreografa, Michaila Fokina. Libreto

Fokinovo však trpí i řadou vážných nedostatků, z nichž hlavní je ten, že se kříží s původním záměrem komponistovým. Fokin pojímá Šeherezádu jako jedinou velkou taneční plochu, ačkoliv Korsakov vytvořil symfonickou suitu jen motivicky vnitřně spjatou. Také násilná tragika a efektně znásobená smyslnost orientu neodpovídá pojetí Korsakovovu, jemuž je Šeherezáda totožnou se Šeherezádou z pohádek Tisíce a jedné noci, tedy dívkou moudrou a ve svých pohádkách neskonalé čistou, cudně obnažující erotiku orientu, zbavující ji jakékoliv sensace a smyslné profanace. Je, pravda velmi těžko s konečnou platností stanovit úmysly Korsakovovy, jehož dochované autentické poznámky k Šeherezádě jsou kuse a celkem vzato nejsou s to do dějové konstrukce tohoto díla vnést jasno, jedno však je jisté, že totiž šlo Korsakovovi o autonomní význam každé ze čtyř částí a motivické prolínání těchto dílů je právě postava vypravěčky, jejíž jméno skladba nese. Z tohoto názoru vychází také nové ostravské nastudování Korsakovovy Šeherezády. Libretistovi, režisérovi i choreografovi ostravské inscenace šlo v první řadě o to: zachovat hudbu a zároveň respektovat původní znění pohádek Tisíce a jedné noci, pokud to v baletní transkripci vůbec možné je a to i za cenu obětování efektů a povrchního orientálního koloritu, na němž některé z koncepcí Šeherezády přímo staví. Choreografovi pak nešlo o přepis orthodoxního orientálního folkloru, jenž by ostatně ani v hudbě nenašel opory. I jemu záleželo na tanečním vystižení ducha pohádek Šeherezádiniých. Je tedy ostravská inscenace jakýmsi divertimentem z pohádek Tisíce a jedné noci, ústředně motivovaným a skloubeným úvodní pohádkou o Šeherezádě a králi Šahriárovi, jež podle zápisků Rimského-Korsakova je zároveň mottem celého díla. Poslední část Korsakovovy Šeherezády pak pojímá ostravská inscenace jako velké finále pohádek, přišedších zachránit Šeherezádu před neblahým údělem, chystaným jí králem. Pianissimový závěr celého díla je tanečně zobrazen jako Šahriárovo usmíření z pohádek, z jejich moudrosti a čistoty.

M. K.

CHARLES ADOLPH ADAM:

Giselle

Balet o 2 jednáních.

Libreto napsal podle novelly Heinricha Heineho Theophile Gautier,
scenář R. Braun.

Giselle	Hilda Kramolišová Julie Jastřembská
Loys, syn vévody Kuronského	Albert Janíček Karel Jurčík
Hilarion, hajný	Ondřej Bohdanský
Wilfrid, vévodský lovčí	Antonín Michalík
Vévoda Kuronský	Robert Braun Miroslav Lojín
Matka Gisellína	Milča Pírková
Bathilda, Loysova snoubenka	Lenka Chotovinská Alena Kadlecová
Myrtha, královna vil	Zdenka Kolářková Dagmar Svobodová
Lovci	Jaroslav Celecký Josef Sokol Leopold Krawiarz Milan Šimsa Karel Bílek Alois Slováček
Vinařky	Alena Kadlecová Lenka Chotovinská Božena Vořlová Zdenka Brázdová Olga Mitková Věra Šodková Ema Richtrová Vlasta Tkadlecová
Víly	Dámský baletní soubor
Vesničané	Milan Tomis Karel Baier j. h.

Dirigent: Mirko Hanák,
Výtvarník: prof. Jan Obšil.

Choreograf a režisér: R. Braun.
Kostymní výprava: J. a M. Stejskalovi.

Asistenti choreografie: Julie Jastřembská a Albert Janíček.

Obsah baletu Giselle

I. jednání: Před domkem Giseliným scházejí se dívky, přicházející z vinic. Jsou rozjařeny veselím vinobraní, jež je z večera očekává. Na domek Giselin klepe přiběhnuvší Loys, vesnický chlapec, v němž ani intrikánský myslivec Hillarion netuší převlečeného syna vévoda. Loys i Hillarion tajně milují Giselu a když Hillarion zjistí, že Giseliny sympatie náleží Loysovi, stane se mu nenávisným sokem. Velmi mu přichází vhod odhalení Loysovy totožnosti. Hillarion zjistí, že Loys používá vévodské myslivny, stojící poblíž Giselina domku jako místa k převlékání, a poněvadž ví, že pro nerovnost stavu vévoda nikdy nesvolí k sňatku Gisely s Loysem a poněvadž je mu známo, že vévodův syn je zasnouben s šlechtickou dívkou Bathidou, udává Loyse u vévody. Doufá, že takto získá Giselu pro sebe. Využívá k tomu večerního vinobraní, jež navštíví sám vévoda s loveckou družinou. Přibíhá před vévodu s kordem a pláštěm jeho syna jako usvědčujícími předměty. Loys, když vidí, že jeho tajemství je prozrazeno, pustí se do souboje s Hillarionem, jehož se chopí vesnická chasa, aby ho potrestala sama. Gisela, když vidí, že její láska k vévodskému synu by byla beznadějná, před zraky všech zmocní se kordu, ležícího na zemi a jím se probodne. Zoufalému Loysovi umírá v náručí.

II. jednání: Jezerní krajina s hrobem Giseliným. Odbíjí půlnoc a z temných zákoutí vybíhají víly se svou královnou Myrthou. Nastala doba jejich tance. K hrobu Gisely přikrádá se postava Hillariona, jenž vypátral, že vévodský syn každé noci o tom čase navštívuje hrob Gisely a tamto do pozdních hodin setrvává v němých rozhovorech se svou zemřelou milenkou. Když však víly spatří Hillariona, berou ho do vířivého tance a utančí ho k smrti. Přichází Loys a je mile přivítán Giselou, vystoupivší z hrobu. Jeho láska se naplňuje. Tančí s ní velký milostný tanec, tanec plný vnitřního usmíření. Ve vsi odbíjejí čtyři. Gisela mizí, mizejí i víly a přicházející královský lovcí zároveň s Loysovou snoubenkou nachází vévodského syna, ležícího na hrobě Gisely.

Scéna z I. dějství baletu „Giselle”. H. Karmolišová - Giselle, A. Janíček - Loys. — Na protějším obrázku: Scéna z II. dějství baletu „Giselle”. H. Karmolišová - Giselle, A. Janíček - Loys.

NIKOLAJ RIMSKIJ - KORSAKOV:

Šeherezáda

Balet o 1 aktu.

Libreto a scénář napsal Miroslav Klega.

Král Šahriár	Jaroslav Celecký
Vezír	Antonín Michalík
Šeherezáda, jeho starší dcera	Dagmar Svobodová
Duniazáda, její sestra	Irma Barczewská
Fatma, žena, očekávající ortel	Zdenka Brázdová
Addatma, králova dvorní tanečnice	Zdenka Kolářková
Tanečnice s meči	Alena Kadlecová
Stařík s kouzelnou dýkou	Miroslav Lojín
Marjam, dcera krále Džanšáha	Libuše Skácelová
Její otrokyně	Hana Ledecová
	Věra Hradilová
	Jarmila Čížová
Chlapec Kafid	Albert Janíček
Džinn	Pavel Loučím
Magriban, zaklínač hadů	Leopold Krawiarz
Ámid, tanečník s hadem	Karel Jurčík
Džalísa, zajatkyně Magribanova	Julie Jastřembská
Dívky s bubny	Hilda Kramolišová
	Vlasta Pavelcová
	Alena Kadlecová
	Annie Huelle
	Zdenka Kolářková
	Lenka Chotovinská
	Olga Mitková
Zloděj z Bagdadu	Milan Šimsa
Námořník Sindbád	Alois Slováček
Holič bagdadský	Josef Sokol
Tři dívky a nosič	Jindřiška Kurovská
	Zdenka Nedvěďová
	Vlasta Tkadlecová
	Ondřej Bohdanský

Tanec Addatmin tančí Jindřiška Kurovská, Zdenka Nedvěďová, Hilda Svetová, Olga Svetová, Vlasta Tkadlecová, Božena Vorlová.

Tanec s meči tančí Hana Chmelová, Dagmar Krásová, Olga Mitková a Věra Šodková.

Dívky s prsteny: Hana Chmelová, Dagmar Krásová, Jindřiška Kurovská, Olga Mitková, Hilda Svetová, Věra Šodková, Vlasta Tkadlecová.
Sluhové, eunuchové a zbrojnoši.

Dirigent: Josef Kuchinka.
Choreograf: Robert Braun.
Výtvarník: prof. Jan Obšil.

Režisér: Miroslav Klega.
Kostymní výprava: J. a M. Stejskalovi. Asistenti choreografie: Julie Jastřembská a Albert Janíček.

Obsah baletu Šeherezáda

I. nálada: Král Šahriár, zklamán svým manželstvím, uchýlí se ke krutému zvyku. Každého večera slaví svatbu s jinou ženou, kterou vždy z rána pak nechává popravit. Rozednívá se. U jeho lože klečí Fatma, poslední z jeho žen. Zoufale prosí Šahriára o milost. Král je však neoblomný. Volá zbrojnoše, jimž dává příkaz, aby prosebnici odvedli, a bylo s ní naloženo, jako s předchozími. Král, jenž mezi tím dokončuje svou garderobu, žádá vezíra, aby přivedl další ženu. V království však zbývají již pouze dvě ženy. Obě jsou dcery vezírovy: Šeherezáda a její mladší sestra Duniazáda. Vezír, naplněn obavami, plní královo přání a přivádí svou starší dceru. Šeherezáda přichází bezstarostně, jakoby ji ani nečekal tak strašlivý úděl. Má totiž dostatek chytrosti, vlastní orientálním ženám. Dohovořila se před tím s Duniazádou, že než dojde k svatební noci, přinese jí sestra hudební nástroj, kterým by mohla doprovázet své pohádky, jichž zná na tisíce. Nechť také Duniazáda požádá krále, aby si pohádky vyslechl. Král mezi tím připraví své nastávající ženě hostinu zpestřenou tanci jeho dvorních tanečnic. Šeherezáda se zájmem přihlíží tancům, neboť ví, že tyto oddálí královu nabídku. Když pak král svou nabídku přece jen vysloví, Šeherezáda odmítá a Šahriár tedy povolá zbrojnoše, aby ji odvedli. Zároveň se zbrojnoši přichází však i Duniazáda se slíbeným hudebním nástrojem a jedná, jak bylo se sestrou dohodnuto. Král její prosbu vyslyší a svoluje, aby mu Šeherezáda počala vyprávět první pohádku.

II. nálada: Do palmového háje k jezeru přichází královská dcera Marjam s otrokyněmi. Stojí se ke koupeli. Ze skrytu pozoruje jejich počínání chudý chlapec Kafíd, jenž v okamženi je jat touhou po Marjamě. Náhle se k ní přiblíží, otrokyně se rozprchnou a chlapec snaží se obejmout královskou dceru. Marjama se však brání a podaří se jí uprchnout. Kafíd zůstává sám a teskni po ní. V tom se k němu přikrade stařík, jenž mu nabízí dýku. Dýka má neobyčejnou vlastnost. Kdokoli ji vytáhne z pochvy, přivolá džinna, jenž splní každé jeho přání. Chlapec nedůvěřivě přijímá dar, avšak když si vzpomene na Marjamu, rozhodne se kouzlo dýky vyzkoušet. Vytasí dýku z pochvy a v tom okamžiku objeví se před ním obr. Chlapec se ulekne, avšak obr jej pohybem ujistí, že není třeba obav, že je mu plně k službám. Chlapec tedy žádá, aby mu džinn vrátil Marjamu. Jedním pokynem ruky jsou přivoláni sluhové, kteří ke Kafídovým nohám pokládají spoutanou Marjam. Chlapec se nakloní k Marjamě, avšak dívka ho odmítá. Ano, bude jeho ženou, ale jen tehdy, splní-li Kafíd její tři přání. Kafíd, znající moc své dýky, na podmínky přistupuje. Marjam si přeje sedm nejkrásnějších prstenů, jaké je možno na světě nalézt. Kafíd přivolá džinna, a vzápětí přiběhne sedm dívek, každá přinášející králově dceři prsteny, jeden krásnější než druhý. Dívka je okouzlena krásou prstenů, avšak když se k ní chce Kafíd přiblížit, upozorňuje ho na svou druhou prosbu: Nechť jí Kafíd daruje skříňku na tyto prsteny, jež by byla krásnější, než je třpyt drahých kamenů v prstenech. Chlapec opět přivolá džinna, který plní i druhé Marjamino přání. Zbývá přání třetí. Dívka zjistí, že chlapec opomněl džinna odvolat a vyzývá ho, aby tedy zabil džinna a tím, že bude její podmínka splněna docela. Kafíd se zděsí, neboť

*Scéna z baletu „Šeherezáda”.
J. Celecký — Šehrijár, Z. Brázdová — Fatma, A. Michalík — vezír.*

ví, že tuto nadpřirozenou moc nikdy nebude moci porazit, avšak miluje Marjamu natolik, že se pustí do nerovného boje s džinnem. Džinn samozřejmě využívá své převahy a chlapce udolává. Marjama vidí, že ve své hře s chlapcem zašla příliš daleko a když se přesvědčila, že Kafíd ji miluje tak, že je za ni ochoten obětovat svůj život, obrátí se i ona proti džinnovi, aby chlapci v boji pomohla, neboť s ním podlehla. Co nezmohla síla Kafídova, zmohla láska Marjamina: Před ní ustupuje i obr. Polibkem královské dcery se džinn rozplyne.

III. Nálada: Šeherezáda dovypráví prvou pohádku a Šahrijár je jí tak zaujat, že když ráno přicházejí zbrojnoši konat svou povinnost, odhání je a prosí Šeherezádu, aby pokračovala. Šeherezáda sedá a vyprávuje. Na náměstí v Bagdadu chodívá kouzelník a zaklínač hadů Magriban, jenž zaklel krásnou Džalísu v hada. S tímto hadem tančívá Ámid, tanečník s hady. Jednoho dne, jakoby se jeho tanec změnil v zápas. Ámid vytasí dýku a v tom okamžiku, kdy chce vzteklého hada probodnout, promění se had opět v Džalísu. Ámid je okouzlen její krásou. Prosí ji, aby sňala závoj. Dívka však odmítá a v té chvíli přibíhají tanečnice s bubny a berou Ámida do tance. Když jsou Ámid i dívky v nejlepším, přikrade se k osamělé Džalíse kouzelník Magriban a chce ji opět proměnit v hada. Chlapec to zpozoruje, skokem je u zaklínače a po šarvátce s ním podaří se mu vzít Magribanovi píšťalu, v níž je ukryta zaklínací moc. Magriban touží po odvěti, v tom však přibíhají opět dívky s bubny, nyní berou do tance Magribana a utančí zlého kouzelníka k smrti. Džalísa za to, že jí Ámid zbavil otrokáře, stane se ženou Ámidovou.

Scéna z baletu „Šeherezáda”.
J. Celecký — Šehrijár, D. Svobodová --- Šeherezáda

IV. nálada: Skončila další noc. Šeherezáda dovyprávěla pohádku o Džalíse, Ámidovi a zlém zaklínači a Šahriár okouzlen Šeherezádou i jejími pohádkami, znovu pronáší svou nabídku. Šeherezáda však ještě stále nechce stát se ženou Šahriárovou. Rozhněvaný král chce vezírovu dceru zastrašit a proto dává opět povolat zbrojnoše. Šeherezáda však zbrojnošům uniká, podaří se jí zmocnit se svého hudebního nástroje a přivolává všechny své pohádky na pomoc proti zbrojnošům. Pohádky přibíhají, jedna po druhé, Zloděj z Bagdadu, Námořník Sindbád, Holíč bagdatský, Dívky a nosič, i pohádky předešlé a berou Šeherezádu do ochrany. Šahriár okouzlen mocí pohádek a usmířen jejich moudrostí, ruší svůj krutý zvyk a nabízí Šeherezádě manželství, nejen na jednu noc, nýbrž na celý život. Takovou nabídku Šeherezáda přijímá. Vchází vezír s její sestrou a děkují králi za jeho rozhodnutí.

Ch. A. Adam: Giselle, N. Rimskij-Korsakov: Šeherezáda. Program vydalo Státní divadlo v Ostravě. Redakce J. Štěpánek. Grafická úprava prof. J. Obšil. Fotografie: Jarmila Podbierová. Vytiskly Ostravské tiskárny, n. p., provozovna 02, Ostrava. Cena 0,90 Kčs.

T 05023